

O B S A H

PŘEDMLUVA	15
ÚVOD	19
1 O FENOMÉNU SOUNÁLEŽITOSTI V POUTECH TOTALITY – VĚDECKÝ CÍL PRÁCE	26
1.1 Otázka volby cíle	26
1.2 Stanovení směru a cíle zkoumání	27
1.3 Solidarita jako fenomén	29
1.4 Hlavní badatelské otázky a cíle práce	31
1.5 Vedlejší badatelské otázky a cíle	34
2 K VYBRANÝM PRÁVNÍM ÚPRAVÁM PREDIKUJÍCÍM SPOLEČENSKÉ VYLOUČENÍ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKOSLOVENSKU 1948–1989	36
2.1 Oblast školství	36
2.2 Oblast ústavnictví	39
3 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	45
3.1 O metodě	45
3.1.1 Volba výzkumné metody	46
3.1.2 Výzkumná metoda orální historie	47
3.1.3 Orální metoda ve speciální pedagogice	47
3.1.4 Osobní svědectví rodičů dětí s mentálním postižením a jejich historická paměť	48
3.2 K etickým aspektům výzkumu	49
3.2.1 Stručně k otázce svobody vědeckého zkoumání, které může evokovat lidské utrpení	52
3.2.2 Svědectví narátora a pojetí badatele jako vztah sociální interakce	54

3.3 Popis výzkumného procesu a charakteristika výzkumného vzorku	56
3.3.1 Politický podtext zkoumaných rodin jako součást strategie výběru	62
4 ČLOVĚK S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM JAKO MŮJ BLIŽNÍ – ANALYTICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	66
4.1 Solidarita nejbližších	66
4.1.1 Rodina jako tradiční prostor pro solidaritu	67
4.1.2 Manžel, manželka	69
4.1.3 Sourozenci dětí s mentálním postižením	76
4.1.4 Širší rodina	78
4.1.5 Prarodiče	78
4.1.6 Další příbuzní	82
4.1.7 Dílčí závěry	83
4.2 Přátelé	86
4.2.1 Přátelství a totalita	86
4.2.2 Specifika přátelských vazeb v rodinách s mentálně postiženým dítětem	87
4.2.3 Dílčí závěry	94
4.3 Nejbližší komunita, sousedé	95
4.3.1 Vliv dětí s mentálním postižením na sousedský život	96
4.3.2 Ambivalentní rámec sousedských vztahů	99
4.3.3 Dílčí závěry	101
4.4 Postoje odborníků	102
4.4.1 Odborníci v souladu s veřejným diskursem neúcty	112
4.4.2 Dílčí závěry	114
4.5 Kolegové v zaměstnání	116
4.5.1 Nadřízení	117
4.5.2 Ostatní kolegové	121
4.5.3 Dílčí závěry	124
4.6 Občanská angažovanost rodičů	125
4.6.1 Svoboda sdružování a totalitní moc	125
4.6.2 Svaz invalidů	126

4.6.3 Sdružování lidí s mentálním postižením v letech 1948–1989	127
4.6.4 Sdružení pro pomoc mentálně postiženým	130
4.6.5 Solidarita rodičů dětí s mentálním postižením v rámci občanských aktivit	137
4.6.6 Dílčí závěry	142
5 ŠEST PŘÍBĚHŮ O ODLIŠNOSTI – KOLEKTIVNÍ NARATIVNÍ STUDIE	146
5.1 Výzkumný cíl kolektivní narativní studie	147
5.2 Popis výzkumného procesu	150
5.3 Charakteristika účastníků výzkumu	151
5.4 Výzkumné otázky případových studií zaměřené na současnost	154
5.5 Pan Hlavatý a dcera Helena	154
5.6 Paní Medřická a syn Jiří	159
5.7 Pan Berger a dcery Alexandra a Olga	169
5.8 Paní Skalská a dcera Jana	177
5.9 Paní Horáková a syn Zdeněk	186
5.10 Paní Stránská a syn Lukáš	194
5.11 Dílčí závěry	202
6 DISKUSE A VÝSLEDKY – INTERPRETAČNÍ RÁMEC VÝZKUMU	207
6.1 Subjektivní postoje rodičů ke zkušenosti se solidaritou	208
6.2 Odraz mentálního postižení ve většinovém totalitním diskurzu	212
6.3 Totalita a diskriminace jako možný důvod k posílení některých mezilidských vazeb	214
6.4 Ztotožnění zkušeností rodičů s diskriminací se zkušeností jiných vyloučených skupin	217
6.5 Možnosti solidarity s rodinami dětí s mentálním postižením	222
6.6 Reflexe demokratických a společenských přeměn v narativu rodičů	227
6.6.1 Svědectví rodičů o lidské sounáležitosti v demokracii	229
6.6.2 Ohrožení solidarity jako důsledek sociální nejistoty	233
6.6.3 Existenciální obavy rodičů v otázce osamělosti jejich potomků s mentálním postižením	240

7 CESTA KE SVOBODĚ – INTERVENČNÍ RÁMEC VÝZKUMU	245
7.1 K některým výzvám české speciální pedagogice na počátku 21. století	246
7.2 Vhodné možnosti angažované podpory lidí s mentálním postižením	247
7.3 Rovnováha práv a povinností s ohledem na potřeby lidí s mentálním postižením	249
7.4 Mravnost v kontextu lidských práv osob s mentálním postižením	252
ZÁVĚR	259
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	272